

Llibre de Sent Soví / Llibre de totes maneres de potatges de menjar, a cura de Rudolf GREWE (†). Edició revisada per Amadeu J. SOBERANAS i Joan SANTANACH. *Llibre de totes maneres de confits*, edició crítica de Joan SANTANACH i SUÑOL. Barcelona, Barcino (Els Nostres Clàssics, B 22), 2003, 327 pp. ISBN 84-7226-706-7.

La col·lecció Els Nostres Clàssics reedita en aquest volum, pertanyent a la seva sèrie major, el cèlebre receptari de cuina medieval català conegut com a *Llibre de Sent Soví*, acompanyat d'altres textos més o menys pròxims.

La història editorial del *Sent Soví* i els textos que s'hi relacionen és ben il·lustrativa de com s'han entès, o malentès, i no únicament al nostre país, aquesta mena de textos en vulgar, construïts per

juxtaposició, i que, per ben escrits o traduïts que estiguin en alguns casos, res no tenen a veure amb la literatura de creació; condicionants que, forçosament, han de tenir implicacions en la seva edició.

La incomprensió de l'*ordinatio partium* medieval ha portat sovint a parlar de plagis o, més suaument, de “versions” d’una obra precedent, tot aplicant concepcions actuals a una època en la qual crear un text original no volia dir necessàriament que fos “original”, tal com avui entenem l’expressió. Hem anat aprenent que text original, per a un autor medieval, també ho era el construït amb retalls més o menys literals de textos d’altres autors, o el que comentava, resumia, adaptava, redactava, obres d’altri. I que el resultat era considerat original com a producte acabat, amb una nova personalitat pròpia, més que no pel seu contingut. Sumem a aquesta dificultat fonamental en la comprensió dels textos per part de l’estudiós, l’enorme complexitat que comporten els receptaris de qualsevol temàtica, potser el gènere més representatiu de la *Fachliteratur*, fruit de moltes aportacions, sovint d’identificació impossible, autèntica cruïlla on es troben la cultura universitària i la cultura extrauniversitària medievals.

A l’hora d’estudiar els receptaris de cuina medievals en català, hom es trobava amb dos textos manuscrits —als quals recentment s’ha afegit un de tercer, per esmentar només els més extensos— que, sorprenentment, tenien, en part, uns continguts idèntics al costat d’altres que diferien del tot, igual com diferien els títols que portaven —qüestió, aquesta última, sobre la qual fins fa poc s’ha passat de puntetes perquè no encaixava en la visió desencaminada que se’n tenia. Al manuscrit 216 de la Biblioteca General i Històrica de la Universitat de València, un volum miscel·lani copiat per a ús d’un clergue vers 1408, es conserva una part del receptari datat l’any 1324 que duu per títol *Llibre de Sent Soví* —un títol enigmàtic que encara no ha estat aclarit. Un altre manuscrit, el 68 de la Biblioteca de la Universitat de Barcelona, un altre interessant volum miscel·lani en aquest cas elaborat per a l’educació de fills i filles de cavallers a mitjan segle xv, conserva la còpia d’un receptari que es presenta com a *Llibre de totes maneres de potatges de menjar* i que inclou una bona part del text del *Sent Soví* al costat d’un altre de més extens d’origen desconegut. I, finalment, el manuscrit 2112 de la Biblioteca de Catalunya, copiat durant la segona meitat del segle xiv, conté el tercer dels receptaris catalans manuscrits conservats, ara amb el títol de *Llibre d’aparellar de menjar* i que inclou, a grans trets, els dos textos precedents als quals s’han sumat encara més materials.

Sense comprendre el mètode compositiu, hom va parlar de “versions” del *Llibre de Sent Soví*. Així, van veure la llum una “versió valenciana” o “curta”, i una “versió barcelonina” o “llarga” de l’obra; una idea que amb prou feines amagava una bona dosi de particularisme principatí, tan freqüent i tan nefast, i que ha fet crisi amb la descoberta del manuscrit de la Biblioteca de Catalunya¹ —que, seguint aquella lògica, en contindria una altra “versió barcelonina” encara més completa i “perfecta”— i, en particular, amb la irrupció d’una certa interdisciplinarietat en la recerca. Si eren “versions” d’una mateixa obra, els estudiosos es veien abocats a autèntics carrerons sense sortida a l’hora d’afrontar-ne l’edició: s’escollia la més “perfecta” i s’editava, menystenint les altres, que eren condemnades a ser esmicolades a les notes o relegades en apèndixs convertits en contenidors de materials amb els quals no se sabia ben bé què fer; o bé s’intentava la tasca impossible de fondre-les d’acord amb els criteris a l’ús de la crítica textual... si hom era capaç de batallar amb l’incabable catàleg de variants que podien arribar a generar els receptaris, en la difusió dels quals hom no tenia cap voluntat de fidelitat als originals, ni tan sols als de la còpia. Calia, doncs, que aquells tres textos culinaris manuscrits fossin finalment entesos com tres obres diferents, tan originals les unes com les altres, i això, naturalment, havia d’afectar la forma d’editar-los. Així ho vaig exposar i proposar en un llibre recent.²

1. Cristina Borau i Morell, “D’aparellar de menjar, un altre receptari de cuina medieval en català”, dins Antoni Riera i Melis (ed.), *Actes del 1r Col·loqui d’Història de l’Alimentació a la Corona d’Aragó: Edat Mitjana*, vol. 2 (*Comunicacions*), Lleida, Institut d’Estudis Ilerdencs, 1995, pp. 801-12.

2. Lluís Cifuentes i Comamala, *La ciència en català a l’Edat Mitjana i el Renaixement*, Barcelona-Palma, Universitat e Barcelona-Universitat de les Illes Balears (Col·lecció Blaquerna, 3), 2002, pp. 294-96.

Amb l'ànim de recollir, finalment, aquests nous vents, el volum publicat vol substituir velles i no tan velles edicions d'alguns d'aquests textos d'acord amb criteris més actuals. El text conservat a València, la pretesa “versió curta” del *Llibre de Sent Soví*, fou publicat l'any 1952 per l'erudit Lluís Faraudo de Saint-Germain,³ al qual devem tantes i, en el seu temps, tan valuoses edicions de textos catalans medievals de caire tècnic i pràctic, fetes en una època plena de dificultats per a la cultura catalana i en la qual aquests textos eren deixats de banda, si no menystinguts, tant per filòlegs com per historiadors. Més endavant, l'any 1979, l'erudit i historiador de la gastronomia Rudolf Grewe elaborà una edició de la “versió barcelonina”, acarant-la amb el text de València segons els criteris tradicionals i precedida d'un llavors important estudi introductori, edició que fou publicada a la mateixa col·lecció de Barcino.⁴ Resta inèdit encara el *Llibre d'aparellar de menjar*, en procés de publicació a cura de Cristina Borau.

Joan Santanach justifica, al pròleg (pp. 9-15), el contingut del volum i hi anuncia la pròxima publicació, en un altre de la mateixa col·lecció, del *Llibre d'aparellar de menjar*. Conscients del valor de l'estudi introductori de R. Grewe, els curadors d'aquest volum —Amadeu Soberanas i el mateix J. Santanach— han decidit reimprimir-lo (pp. 17-58) tan sols amb les modificacions més imprescindibles (en particular, s'ha fet una revisió lingüística i s'han completat les cites bibliogràfiques llavors anunciades com en premsa). Aquesta manera de procedir, que vol ser respectuosa amb l'aportació de Grewe —el volum s'obre fins i tot amb un perfil biogràfic d'aquest autor—, haurà de fer front a crítiques fonamentades: la manca d'una posada al dia general, sobretot amb l'aprofitament de la important bibliografia nacional i internacional publicada sobre el tema des de 1979, que no hauria de ser ignorada; una introducció que, d'altra banda, i com ja adverteix J. Santanach, continua parlant, paradoxalment, de dues “versions” del *Llibre de Sent Soví*. S'edita a continuació el text del *Llibre de Sent Soví* tal com ens ha arribat copiat al manuscrit de València (pp. 59-96), edició que millora l'efectuada per Faraudo —el qual no va utilitzar el manuscrit de Barcelona— i supera l'opció presa al volum de 1979, on aquest text, considerat secundari, aparegué només fragmentàriament i esmicolat entre les notes i un dels apèndixs. A continuació (pp. 97-219), s'edita el *Llibre de totes maneres de potatges de menjar*, en una nova transcripció que es beneficia del coneixement no tan sols del text del manuscrit de València, sinó també del *Llibre d'aparellar de menjar*. En la nova edició d'aquesta obra s'han mantingut les notes al text de R. Grewe, mentre que s'han suprimit les de crítica textual en les quals comparava sistemàticament el text amb el de la suposada “versió valenciana”. Tot seguit (pp. 221-39), es reimprimeixen els apèndixs publicats per Grewe (estris, ingredients primaris, plats i altres preparacions alimentàries), als quals se n'afegeix un altre, de correspondències entre les receptes compartides pels dos textos ara individualitzats. Aquest nou apèndix substitueix un dels publicats per Grewe, on es recollien alguns fragments del text conservat a València, però cal dir que fa superflu el contingut d'algunes notes al text en les quals es reitera la correspondència de les receptes.

La segona part del volum s'aparta més del contingut del de 1979. Santanach hi aporta (pp. 241-95) una edició del *Llibre de totes maneres de confits*, que substitueix la publicada l'any 1947 per Lluís Faraudo,⁵ amb una introducció que posa l'accent en la descripció del manuscrit que el conserva, sens dubte un dels més interessants del patrimoni historicocientífic i didàctic català. Tot i que d'entrada pot fer estrany la inclusió d'una obra com aquesta al mateix volum, que, estrictament parlant, pertany a un gènere sensiblement diferent del dels receptaris de cuina, penso que cal valorar —com en el cas de les altres obres seleccionades— l'actualització del text i la seva nova posada a

3. Lluís Faraudo de Saint-Germain (ed.), “El *Llibre de Sent Soví*, recetario de cocina catalana medieval”, *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, 24 (1951-1952), 5-81.

4. Rudolf Grewe (ed.), *Libre de Sent Soví (receptari de cuina)*, Barcelona, Barcino (Els Nostres Clàssics, A 115), 1979.

5. Lluís Faraudo de Saint-Germain (ed.), “*Llibre de totes maneres de confits*, un tratado manual cuatrocen-tista de arte de dulcería”, *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, 19 (1946 [1947]), 97-134.

l'abast dels investigadors. Clouen el volum un llistat de la bibliografia citada (pp. 297-300) i un glossari dels termes de difícil comprensió (301-13).

La publicació d'aquest volum suposa una nova embranzida de la col·lecció, originàriament fundada per acollir clàssics literaris, en l'edició d'aquests textos, pertanyents a gèneres pràctics i didàctics, que constitueixen una part tan important com menystinguda del nostre patrimoni, i tanmateix de gran interès per a la història de la llengua i de la cultura; uns textos que, com amb tan bon criteri fan evident els curadors d'aquest volum, han de ser objecte d'un tractament especial, diferent del d'una obra literària o acadèmica, a l'hora d'editar-los. En felicitem els responsables, perquè som molts els que no voldríem veure truncada aquesta prometedora via.

Lluís CIFUENTES I COMAMALA
Dept. de Filologia Catalana
Universitat de Barcelona